

УДК 352:004

РОЛЬ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В РОЗВИТКУ ПАРТИСИПАТИВНОСТІ ГРОМАДЯН У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ**В. Чечель, аспірант**

ORCID ID: 0009-0004-4044-8907

Ю. Дубневич, к. е. н., доцент

ORCID ID: 0000-0002-4843-6239

Львівський національний університет природокористування

© В. Чечель, Ю. Дубневич, 2025

[https:// 10.31734/agrarecon2025.01-02.021](https://10.31734/agrarecon2025.01-02.021)**Чечель В., Дубневич Ю. Роль діджиталізації в розвитку партисипативності громадян у публічному управлінні**

Проаналізовано теоретичні засади партисипативного управління, визначено основні виклики та перспективи цифровізації громадської участі. Розглянуто міжнародний досвід цифрового врядування, зокрема чеську модель бюджету участі, використання мобільних додатків для взаємодії між владою та громадянами, а також онлайн-платформи для електронного голосування та обговорення місцевих ініціатив. Окрему увагу приділено можливостям інтеграції європейських практик у систему публічного управління України.

Однією з ключових проблем цифрової демократії є цифрова нерівність, яка обмежує доступ окремих соціальних груп до онлайн-інструментів громадської участі. Недостатній рівень цифрової грамотності, брак єдиної інтегрованої екосистеми електронних сервісів, а також загрози кібербезпеки, та можливість маніпуляцій у цифрових процесах залишаються суттєвими перешкодами на шляху до ефективного електронного врядування.

Запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення цифрових механізмів громадської участі в Україні. Зокрема обґрунтовано необхідність створення єдиної національної платформи для електронної демократії, яка об'єднає наявні сервіси, такі як «Дія», електронні петиції та громадські бюджети, забезпечуючи прозорість, доступність та ефективність ухвалення рішень. Окрім цього, акцентовано на важливості підвищення рівня цифрової грамотності населення, впровадження багаторівневої системи кіберзахисту та розширення можливостей громадян для безпечного й ефективного використання цифрових технологій.

Результати дослідження підтверджують, що цифровізація демократичних процесів сприяє формуванню відкритого громадянського суспільства, розширює можливості впливу громадян на політичні та управлінські рішення та підвищує рівень довіри до органів влади. Водночас вона потребує системного підходу до подолання викликів, пов'язаних із технологічними, нормативними та соціальними аспектами її впровадження.

Ключові слова: цифровізація, партисипативна демократія, електронне врядування, громадська участь, онлайн-інструменти, цифрові виклики.

Chechel V., Dubnevych Yu. Role of digitalization in enhancing citizen participatory governance

The article analyses the theoretical foundations of participatory governance, identifies the main challenges and prospects for the digitalization of public participation. The authors examine international experience of digital governance, including the Czech model of participatory budgeting, the use of mobile applications for interaction between the authorities and citizens, as well as online platforms for electronic voting and discussion of local initiatives. Special attention is paid to the possibility of integrating European practices into the Ukrainian public administration system.

One of the key challenges of digital democracy is digital inequality, which limits the access of certain social groups to online civic participation tools. Insufficient digital literacy, the lack of a single integrated ecosystem of electronic services, as well as cybersecurity threats and the possibility of manipulation in digital processes remain significant obstacles to effective e-governance.

The article offers practical recommendations for improving digital public participation mechanisms in Ukraine. In particular, the author justifies the need to create a single national platform for e-democracy that will integrate existing services such as Diia, e-petitions and participatory budgets, ensuring transparency, accessibility and efficiency of decision-making. In addition, the study emphasizes the importance of raising

the level of digital literacy of the population, introducing a multi-level cyber defense system, and empowering citizens to use digital technologies safely and effectively.

The research findings confirm that the digitalization of democratic processes contributes to the formation of an open civil society, expands the opportunities for citizens to influence political and administrative decisions, and increases the level of trust in the authorities. At the same time, it requires a systematic approach to overcoming challenges related to technological, regulatory and social aspects of its implementation.

Keywords: digitalization, participatory democracy, e-governance, civic engagement, online tools, digital challenges.

Постановка проблеми. Цифровізація в сучасному світі відіграє ключову роль у трансформації взаємодії між громадянами та владою. Цифрові рішення не лише спрощують доступ до інформації, але й значно підвищують рівень громадської участі у процесах ухвалення рішень. Завдяки розвитку електронного врядування, онлайн-консультацій, платформ бюджету участі та соціальних мереж громадяни отримують змогу впливати на державну політику, брати участь в ухваленні управлінських рішень та контролювати роботу органів влади.

Важливість цієї теми постійно збільшується на тлі глобальних процесів діджиталізації та реформ децентралізації, що впроваджуються у багатьох країнах, зокрема в Україні. Цифрові інструменти, такі як «Дія», електронні петиції та мобільні додатки для громадської участі та контролю, сприяють підвищенню рівня довіри до влади та залученню громадян до процесів управління.

Водночас цифровізація партисипативних процесів створює нові виклики, пов'язані з цифровою нерівністю, захистом персональних даних, ризиками маніпуляцій та забезпеченням кібербезпеки. Огляд та дослідження ефективності наявних цифрових рішень у сфері громадської участі допоможе мінімузувати ці ризики та сприяти розвитку прозорості, підзвітності та інклюзивної демократії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження цифрової партисипації охоплюють цифрову демократію, електронне врядування, комунікації та європейський досвід і були предметом аналізу багатьох учених.

Дерун Т. М. (2023) звертає увагу на залучення громадян до управління комунальною власністю територіальних громад. Авторка зазначає, що ефективне використання цифрових технологій може підвищити рівень відповідальності влади перед грома-

дянами та сприяти прозорості ухвалення рішень.

Іваніна О. В. (2018) аналізує участь громадян у бюджетному процесі на місцевому рівні та зазначає, що розвиток цифрових механізмів, зокрема онлайн-платформ для голосування та консультацій, може сприяти підвищенню ефективності партисипативного управління.

Дослідники Н. А. Гринчак та А. В. Синяков (2023) аналізують цифрові комунікації в публічному управлінні, визначаючи їхню роль та вимоги до формування ефективної інформаційної взаємодії між владою та суспільством.

Автори О. Карпенко, О. Левченко, С. Сакалош (2019) розглядають перехід з електронної на цифрову демократію для збільшення громадської участі.

Дослідниця В. Нагорна (2024) вивчає форми політичної діяльності в електронній сфері (петиції, онлайн-консультації, референдуми) та ризики використання соцмереж, а також розглядає електронне врядування, яке підвищує прозорість, але стикається з викликами цифрової нерівності та недостатньою інтегрованою системою.

Науковець О. Харитонюк (2021) аналізує чеський досвід, зокрема бюджет участі, мобільні додатки та громадські хакатони, які стимулюють активну взаємодію громадян із владою.

Попри значний прогрес у розвитку цифрової демократії, аналіз літератури вказує на наявні труднощі та питання, що виникають при впровадженні цифрових механізмів громадської участі. Основними проблемами є цифрова нерівність, недостатня довіра до онлайн-платформ, кібербезпека та ризики маніпуляцій у цифрових процесах. Також, на думку дослідників, є проблема фрагментованості цифрових ініціатив, що ускладнює інтеграцію партисипативних механізмів у єдину ефективну систему.

Постановка завдання. Наше завдання – аналіз наявних інструментів цифровізації

участі громадян у процесах державного управління, викликів та можливостей цифровізації партисипативних процесів, оцінка ефективності наявних цифрових механізмів громадської участі та розробка рекомендацій щодо їхнього вдосконалення. Дослідження спрямоване на виявлення основних перешкод цифрової демократії.

Методика дослідження та матеріали. У процесі дослідження використано теоретичний аналіз наукових праць, нормативно-правових актів та міжнародного досвіду цифрової партисипації. Також проаналізовано наявні цифрові платформи, як-от «Дія», електронні петиції, платформи бюджету участі та онлайн-консультацій, для оцінки їхньої ефективності та доступності для громадян.

Виклад основного матеріалу. Термін «партисипація» походить від англійського «participate» – брати участь, і в загальному визначенні означає участь людей у соціальних, культурних, чи політичних процесах.

Партисипація у громадському управлінні – це підхід, за якого представники місцевих спільнот активно залучаються до процесу ухвалення рішень, розробки та впровадження політик, що безпосередньо впливають на їхнє життя. Основним принципом партисипації є визнання законності та авторитетності влади, а також її тісна взаємодія з громадськими групами та організаціями (Шустрова, Павліченко, 2023, с. 16).

Громадяни визнають, що державні органи та місцева влада діють відповідно до законів і норм. Влада, у свою чергу, повинна забезпечувати прозорість та підзвітність своїх рішень. Авторитетність влади означає, що вона має довіру та підтримку громадян. Цього досягають завдяки компетентному управлінню, відкритості та врахуванню інтересів громади. Партисипація передбачає не просто одностороннє інформування громадян про рішення влади, а реальну співпрацю: залучення громадських організацій до ухвалення рішень, проведення консультацій та громадських слухань, реалізацію спільних проєктів із місцевими активістами.

Тривалий час в Україні та світі існувала парадигма представницької демократії, яка мала лише формальний характер, бо участь громадян фактично була обмежена

участю в періодичних виборах, зменшуючи можливості контролю та безпосередньої участі у громадському управлінні.

Зростаюче невдоволення громадян внутрішньою політикою змусило демократичні країни шукати рішення. Таким рішенням став перехід до партисипативної демократії – розширення можливостей громадян впливати на політичні рішення. Сьогодні партисипативна демократія перебуває на етапі активного розвитку, випробування і вдосконалення. На думку С. Ганущин, «ключовим фактором підвищення потенціалу держави через функціонування партисипативного механізму є створення ефективної системи норм і правил, які прояснюють умови взаємодії та обмежують різні ризики» (2023, с. 9).

Вдалій та безбар'єрній реалізації публічного управління сприяють закони, які є основою для правового регулювання діяльності органів влади та забезпечення прозорості ухвалення рішень. Вони встановлюють чіткі механізми взаємодії між державою та громадянами, сприяючи ефективному управлінню та захисту прав людини.

Найбільш значущими в історії розвитку партисипативності є Закон про свободу преси та свободу вираження думок (Швеція, 1766), Закон про свободу інформації (США, 1967), Закон про громадський доступ до документів (Норвегія, 1970), Закон про громадські дебати (Франція, 2002), Європейська ініціатива громадян (ЄС, 2012), Закон про цифрову республіку (Франція, 2016), Закон про електронну участь (Естонія, 2002 роки). Ці закони демонструють еволюцію партисипативної участі громадян у світі, починаючи від забезпечення вільного доступу до інформації до прийняття електронних механізмів участі. Вони стали взірцем для інших країн щодо впровадження власних законів.

Основними принципами, що витікають із зазначених законів, є:

- принцип відкритості та прозорості;
- принцип рівноправності;
- принцип добровільності;
- принцип субсидіарності;
- принцип колективного ухвалення рішень;

– принцип відповідальності влади перед громадянами.

Незважаючи на значні досягнення у впровадженні партисипації, у залученні громадян до процесу ухвалення рішень і контролю залишається багато викликів. Серед основних перешкод – недостатній рівень обізнаності населення про механізми участі, низька довіра до інституцій влади, обмежений доступ до цифрових платформ у деяких регіонах, а також бюрократичні бар'єри, що ускладнюють реалізацію ініціатив громадян. Для ефективного подолання цих викликів необхідно вдосконалювати нормативно-правову базу, розвивати цифрову інфраструктуру, запроваджувати інклюзивні механізми участі та сприяти активному діалогу між владою та громадянським суспільством.

Як зазначає Дерун Т. М., в Україні найпоширенішою моделлю є символічна участь (громадяни можуть висловлювати думку, але їхній вплив обмежений), проте необхідно розвивати реальну участь через цифрові інструменти, відкритість влади та підвищення громадянської освіти (2023, с. 198). Міжнародний досвід доводить, що партисипативне управління бюджетом покращує прозорість, зменшує корупцію та підвищує ефективність витрат.

На думку О. В. Іваніної, міжнародний досвід може допомогти усунути наявні бар'єри та зробити цей процес ефективнішим. Виходячи з міжнародного досвіду для покращання партисипативного управління в Україні варто запровадити обов'язковий відсоток бюджету для громадських ініціатив, розвинути цифрові платформи для подання пропозицій та голосувань, а також забезпечити незалежний громадський аудит виконання бюджетних рішень. Важливо впроваджувати навчальні програми для громадян, щоб підвищити їхню фінансову грамотність та зацікавленість у бюджетному процесі. Влада повинна гарантувати прозорість та відкритий діалог із громадськістю, використовуючи успішний міжнародний досвід (2018, с. 21).

Пріоритетним завданням для розвитку демократії в Україні має стати впровадження партисипативних принципів у діяльність місцевих органів влади, зокрема в цифровому форматі. Це не лише відповідає сучасним європейським тенденціям, а й враховує

специфіку реалізації форм та інструментів місцевої демократії в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації (Шумляєва, 2024, с. 293). Орієнтація України на європейську інтеграцію передбачає врахування найкращих демократичних практик партисипативної демократії, закріплених у документах європейських інституцій, що сприятиме розширенню механізмів співпраці органів місцевого самоврядування у вирішенні питань місцевого значення. Це натомість дозволить підвищити рівень демократизації публічного управління (Карпенко, Левченко та Сакалош, 2019, с. 114).

Нерозривним поняттям до партисипативності є діджиталізація, яка значно розширює можливості громадян брати участь у процесах ухвалення рішень, полегшує доступ до публічних даних і робить демократичні процеси доступнішими.

Дослідження світового досвіду показує приклади успішної реалізації залучення громадян з використанням цифрових технологій. Досвід Чехії, яка є однією із країн Європейського Союзу – сусідів України, що успішно інтегрувала цифрові технології в систему публічного управління, створивши платформу електронного врядування «eČeská republika», показує декілька способів залучення громадян з використанням інформаційно-комп'ютерних технологій (Харитонюк, 2021, с. 90–91).

Чеський досвід демонструє ефективне поєднання технологій із правовими та організаційними механізмами, що забезпечує прозорість і підзвітність влади. Варто зауважити, що Чехія має розвинену цифрову інфраструктуру та високий рівень цифрової грамотності населення, що є прикладом для країн, які прагнуть модернізувати свої демократичні процеси.

З метою дослідження діджиталізації різних аспектів залучення громадян до процесів публічного управління Чехії та України (Механізми та процедури залучення громадськості до прийняття рішень, Застосування інструментів громадської участі у Львові), порівняємо український і чеський досвід (табл.).

Органи місцевого самоврядування в багатьох регіонах сьогодні напрацювали певний досвід залучення громадян до управлінських процесів (Нагорна, 2021, с. 247).

Таблиця

Аспект публічного управління	Досвід Чехії	Досвід України
Прозорість і доступ до інформації	«Mapa participativního rozpočtu» (Мапа бюджету участі) – інтерактивна онлайн-мапа, де можна переглядати проекти, фінансовані за кошти бюджету участі, а також їх статус реалізації Вебсайти муніципалітетів публікують протоколи засідань, звіти про виконання бюджету, що робить процес управління більш відкритим	Портал відкритих даних: Державний портал data.gov.ua надає доступ до великої кількості наборів даних від органів влади, що сприяє підвищенню прозорості та підзвітності Офіційні вебсайти органів влади: Більшість державних установ та органів місцевого самоврядування мають офіційні сайти, де публікують нормативні акти, рішення, бюджети та іншу важливу інформацію
Оперативний зворотний зв'язок між громадянами і владою	Муніципальні мобільні додатки дозволяють мешканцям повідомляти про проблеми (поламани ліхтарі, сміття, дорожні ями) та відстежувати їхнє вирішення Прага, Брно, Острава мають власні мобільні застосунки, де мешканці можуть залишати запити, отримувати повідомлення про розгляд своїх скарг	Єдиний вебпортал звернень громадян: Через урядовий портал громадяни можуть подавати електронні звернення до органів виконавчої влади та отримувати відповіді в установлені строки Мобільні додатки місцевих рад: Деякі міста, такі як Львів та Київ, розробили мобільні додатки для оперативного інформування мешканців та збору зворотного зв'язку щодо міських проблем
Громадські консультації та опитування	«Полуденні зустрічі з мером» – онлайн-опитування та відеоконференції, де мешканці можуть висловлювати свої пропозиції та скарги щодо розвитку міста Електронні петиції (аналог української «Дії») активно використовуються в містах Чехії	Платформа «Ваша Думка»: Цей ресурс дозволяє органам влади проводити онлайн-консультації з громадськістю щодо проектів нормативних актів та інших важливих питань Місцеві ініціативи: У багатьох громадах проводяться опитування та обговорення з мешканцями перед ухваленням важливих рішень щодо розвитку територій
Бюджет участі (онлайн-голосування за проекти)	«Participativní rozpočet» (Бюджет участі) – інтерактивна онлайн-система, де мешканці можуть подавати ініціативи та голосувати за важливі для громади проекти Прага та Брно використовують спеціальні платформи для відбору проектів, які фінансуватимуться з бюджету участі	Платформа «Громадський проект»: Це єдине IT-рішення для автоматизації всього циклу заходів бюджету участі у будь-якому населеному пункті України. Мешканці можуть подавати проекти, голосувати за них та стежити за їхньою реалізацією онлайн Приклад Львова: У Львові активно впроваджено громадський бюджет, де мешканці подають проекти для покращення міста та голосують за них. У 2019 році було подано 219 проектів на загальну суму понад 215 млн грн, майже 104 тис. львів'ян проголосувало за них
Онлайн-моніторинг реалізації проектів	«Město pod kontrolou» (Місто під контролем) – інтерактивний портал у Брно, де громадяни можуть слідкувати за статусом будівництва інфраструктурних проектів	Платформа «Громадський проект»: Окрім подання та голосування за проекти, платформа також надає можливість відстежувати статус реалізації обраних ініціатив, забезпечуючи прозорість процесу Офіційні сайти міських рад: Багато міських рад публікують інформацію про хід виконання проектів, затверджених у рамках бюджету участі, на своїх офіційних ресурсах
Марафони ідей та конкурси ініціатив (Ideathon)	«Prague Innovation Marathon» – онлайн-конкурс ідей, де громадяни пропонують свої рішення щодо покращення міста (екологія, транспорт, технології)	Хакатони та Ideathon: У різних містах України проводяться заходи, де громадяни, IT-спеціалісти та активісти спільно працюють над створенням рішень для покращення міської інфраструктури та сервісів

Основними формами партисипативної демократії на місцевому рівні є:

- громадські слухання;
- громадські консультації;
- формування партиципаторних бюджетів («бюджетів участі»);

- діяльність громадських рад;
- використання механізму електронних петицій.

Пандемія спричинила нові виклики, які сприяли розвитку громадянської участі в державному управлінні. З'явилися додаткові інструменти, зокрема:

- мобільні додатки та онлайн-платформи для громадських бюджетів;
- вебсайти для створення петицій та обговорення суспільно важливих ідей.

Соціальні медіа – важливий інструмент комунікації в державному управлінні, що допомагає органам влади ефективно взаємодіяти з громадянами, інформувати їх про рішення та залучати до обговорень. Вони сприяють підтримці інноваційних проєктів, залученню громади до співпраці та швидкому реагуванню на запити. На відміну від офіційних сайтів, соцмережі дають змогу вести неформальний діалог, ділитися інформацією та отримувати зворотний зв'язок у режимі реального часу (Гринчак, Синяков, 2023, с. 115). Зокрема популярні серед громади телеграм-канали, чат-боти, вайберчати та соціальні мережі. Додатково забезпечується інформаційна безпека завдяки верифікації профілів посадовців і офіційних сторінок місцевої влади. Також активно використовуються цифрові інструменти громадянської участі у сфері управління комунальним майном, зокрема електронні петиції, консультації, онлайн-громадські слухання, круглі столи, фокус-групи, збір пропозицій, бюджет участі та соціальні замовлення (Дерун, 2023, с. 199).

Успішне впровадження діджиталізації сприяє переходу від електронної до цифрової демократії. Цифрова демократія – це новий підхід до реалізації громадянської участі, який поєднує цифрові технології, інтелектуальні системи та автоматизовану обробку даних для забезпечення ефективного управління та розширення громадського впливу на ухвалення рішень (Карпенко, Левченко та Сакалош, 2019, с. 113).

Цифрова демократія розширює можливості використання цифрових технологій, інтегруючи Big Data, AI, блокчейн для аналізу громадської думки, автоматизації рішень і прозорого управління. Цифрова демократія забезпечує активний, інтерактивний зв'язок громадян з владою в реальному

часі, тоді як електронна демократія лише оцифровує наявні механізми участі.

Висновки. Цифровізація значно покращує громадську участь, роблячи її швидшою, доступнішою та ефективнішою. Електронна демократія відкриває нові можливості для громадян, даючи їм змогу брати активну участь у політичних процесах. Водночас вона створює певні виклики, серед яких дезінформація, маніпуляції та кіберзагрози.

Цифрові технології сприяють підвищенню прозорості, оскільки завдяки онлайн-платформам громадяни отримують доступ до рішень, які ухвалюють громади та органи державної влади. Мобільні додатки забезпечують швидку комунікацію, дозволяючи громадянам оперативно надсилати звернення та скарги.

Важливим аспектом є можливість онлайн-голосування та консультацій, що дозволяє людям впливати на розподіл бюджетних коштів і висловлювати власну думку. Також цифрові механізми спрощують моніторинг виконання проєктів, забезпечуючи контроль за їх реалізацією.

Цифровізація партисипативних процесів стикається з низкою викликів, серед яких цифрова нерівність, що обмежує доступ до онлайн-інструментів, та низька цифрова грамотність, особливо у віковій категорії 50+ та сільській місцевості, що ускладнює використання електронного врядування. Відсутність єдиної інтегрованої платформи також ускладнює процеси цифровізації, розрізняючи цифрову участь.

Додаткові загрози цифровізації становлять маніпуляції в онлайн-голосуваннях, використання ботів та фейкових акаунтів, а також ризики кібербезпеки та витоку персональних даних, що підривають довіру громадян до цифрових механізмів. Вивчення цих викликів та впровадження законодавчих гарантій, технологій захисту та освітніх програм – необхідні етапи побудови прозорої, безпечної та ефективної цифрової демократії.

Для подальшого розвитку цифрової демократії в Україні необхідно створити єдину цифрову платформу громадської участі, можливо, за прикладом Чехії, яка б об'єднувала основні інструменти, що забезпечують партисипацію громадян. Важливим етапом має стати подальше розширення роз-

робки та впровадження, за можливості залученості громадян до процесів ухвалення уніфікованих, мобільних додатків у громадах, що сприятиме підвищенню рівня рішень у громадах та органах державної влади.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Ганущин, С. Н., 2023. Ціннісно-нормативна характеристика публічного управління. *Публічне управління та митне адміністрування*, 4, с. 5–10 [online] Доступно: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-4.1> [Дата звернення 23 січня 2025].

Гринчак, Н. А. та Синяков, А. В., 2023. Цифрові комунікації в публічному управлінні: сутність, роль та вимоги до формування. *СТАТИСТИКА УКРАЇНИ*, 102 (3–4), с. 112–119 [online] Доступно: [https://doi.org/10.31767/10.31767/su.3-4\(102-103\)2023.03-04.09](https://doi.org/10.31767/10.31767/su.3-4(102-103)2023.03-04.09) [Дата звернення 01 лютого 2025].

Дерун, Т. М., 2023. Залучення громадян до управління комунальною власністю територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*, 18, с. 195–200 [online] Доступно: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.18.195> [Дата звернення 01 лютого 2025].

Іваніна, О. В., 2018. Участь громадян у бюджетному процесі на місцевому рівні. *Регіональні студії*, 15, с. 16–22.

Карпенко, О., Левченко, О. та Сакалош, С., 2019. Партисипативні трансформації на місцевому рівні: електронна та цифрова демократія. *Актуальні проблеми державного управління*, 1 (77), с. 111–115 [online] Доступно: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa1772019170439> [Дата звернення 06 лютого 2025].

Національне агентство України з питань державної служби – Механізми та процедури залучення громадськості до прийняття рішень [online] Доступно: <https://nads.gov.ua/nads-umezhah-rovpnovazhen-rozglyanulo> [Дата звернення 09 лютого 2025].

Нагорна, В., 2024. Форми електронної політичної участі громадян. *Збірник наукових праць «ΛΟΓΟΣ»*, с. 245–252 [online] Доступно: <https://doi.org/10.36074/logos-15.11.2024.056> [Дата звернення 26 січня 2025].

«Застосування інструментів громадської участі у Львові». UPLAN [online] Доступно: <https://uplan.org.ua/analytics/zastosuvannia-instrumentiv-hromadskoi-uchasti-u-lvovi/> [Дата звернення 09 лютого 2025].

Шумляєва, І., 2024. Удосконалення механізму місцевої партисипативної демократії в контексті європейської інтеграції України. *Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ*, с. 293–296 [online] Доступно: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/21047/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D0%86%D0%A4%D0%9D%D0%A2%D0%A3%D0%9D%D0%93_2024.pdf#page=293 [Дата звернення 05 січня 2025].

Шустрова, К. та Павліченко, Є., 2023. Основні засади становлення та розвитку партисипації. *Юридичний вісник*, 3, с. 15–20 [online] Доступно: <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2023.2> [Дата звернення 11 січня 2025].

Харитонюк, О. Л., 2021. Чеський досвід залучення громадян до участі у місцевому самоврядуванні. *Регіональні студії*, 24, с. 89–93 [online] Доступно: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.24.12> [Дата звернення 05 лютого 2025].

Стаття надійшла 15.02.2025

